

Семенюк О.О.,

доцент кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Зміст окремих положень диспозиції ст. 171 КК України

Правові засади діяльності журналістів визначені Конституцією України (№254к/96-ВР), законами України «Про інформацію» (№2657-12), «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (№2782-12), «Про інформаційні агентства» (№74/95-ВР), «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» (№539/97-ВР), «Про телебачення і радіомовлення» (№3759-12), «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» (№540/97-ВР) та іншими нормативно-правовими актами.

Так, статтею 34 Конституції України (№254к/96-ВР) кожному громадянину України незалежно від його професії гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір. При цьому, здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. В свою чергу, будь-яке інше обмеження здійснення законної професійної діяльності журналістів заборонено та є кримінально караним діянням.

Кримінальна відповідальність за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів передбачена в ст. 171 КК України. Диспозиція вказаної норми, з прийняттям 04.02.2016 р. ЗУ «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення захисту професійної діяльності журналістів» (№993/19-ВР), зазнала ґрунтовних змін та доповнень. Саме тому, постає нагальна потреба в науковому роз'ясненні окремих положень нової редакції ст. 171 КК України, для більш ефективного її застосування при розслідуванні відповідних діянь.

По-перше, потерпілими від цього злочину є *журналісти*. На жаль, законодавство України не містить уніфікованого визначення поняття «журналіст». Згідно із ч. 1 ст. 25 ЗУ «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» *журналіст редакції друкованого ЗМІ* – це творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює і займається підготовкою інформації для друкованого ЗМІ та діє на підставі трудових чи інших договірних відносин з його редакцією або займається такою діяльністю за її уповноваженням, що підтверджується редакційним посвідченням чи іншим документом, виданим йому редакцією цього друкованого ЗМІ.

Відповідно до ЗУ «Про інформаційні агентства» від *журналіст інформаційного агентства* – це творчий працівник, який збирає, одержує, створює та готує інформацію для інформаційного агентства й діє від його імені на підставі трудових чи інших договірних відносин із ним або за його уповноваженням (ч. 1 ст. 21). Належність журналіста до інформаційного агентства підтверджується службовим посвідченням цього агентства чи іншим документом, виданим йому цим агентством (ч. 2 ст. 21).

В ст. 1 ЗУ «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» вказується, що *журналіст* – це творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює і займається підготовкою інформації для ЗМІ, виконує редакційно-посадові службові обов'язки в ЗМІ (у штаті або на позаштатних засадах) відповідно до професійних назв посад (роботи) журналіста, які зазначаються в державному класифікаторі професій України. Згідно зі ст. 1 ЗУ «Про телебачення та радіомовлення» *телерадіожурналіст* – штатний або позаштатний творчий працівник телерадіоорганізації, який професійно збирає, одержує, створює й готує інформацію для розповсюдження.

По-друге, нова редакція ст. 171 КК України значно розширила коло об'єктивних форм перешкоджання законній професійній діяльності журналістів. Такими діяннями є: 1) *Незаконне вилучення зібраних, опрацьованих, підготовлених журналістом матеріалів і технічних засобів, якими він користується у зв'язку із своєю професійною діяльністю* – це повне або часткове позбавлення журналіста законної можливості користування або розпорядження відповідними матеріалами або технічними засобами, внаслідок їх викрадення, блокування приміщень або сховищ де зберігаються відповідні матеріали тощо.

2) *Незаконна відмова у доступі журналіста до інформації* – це така відмова у прямій або непрякій (завуальованій) формі, яка не має під собою законних підстав та може проявлятися у поставленні журналіста в умови, за яких є неможливою реалізація його прав та обов'язків в установленому законом порядку. Пряма форма відмови має місце тоді, коли винний відкрито заявляє про своє небажання надати доступ журналісту до інформації або пов'язує надання такого доступу з певними умовами, виконання яких не передбачено чинним законодавством. Непряма (завуальована) форма відмови має місце тоді, коли дійсний намір щодо відмови доступу журналісту до інформації вуальюється певними обставинами (найчастіше вигаданими), у зв'язку з чим відмова зовні носить законний характер (хвороба відповідальної особи, правовий режим території або об'єкта, на якому має відбуватися збір інформації журналістом, тощо).

3) *Незаконна заборона висвітлення окремих тем, показу окремих осіб, критики суб'єкта владних повноважень* – це повне або часткове позбавлення журналіста законної можливості здійснювати свою діяльність, спрямовану на збір, обробку та оприлюднення інформації щодо окремих тем, показу окремих осіб, критики суб'єкта владних повноважень. Така заборона може вчинятися шляхом незаконної вказівки або вимоги, обмеженні доступу журналіста до відповідної інформації тощо.

4) *Будь-яке інше умисне перешкоджання здійсненню журналістом законної професійної діяльності* – це протиправне створення перепон, обмежень, заборон щодо одержання, використання, поширення та зберігання інформації журналістом.

5) *Вплив у будь-якій формі на журналіста з метою перешкоджання виконанню ним професійних обов'язків* – це дії, що полягають в умовлянні журналіста, його шантажуванні, погрозі відмовити у наданні законних благ, а також у будь-які інші подібні форми.

6) *Переслідування журналіста у зв'язку з його законною професійною діяльністю* – це фізичний або психічний вплив на нього, його рідних чи близьких, обмеження або позбавлення його прав чи законних інтересів (зокрема, позбавлення премії, істотне зменшення розміру гонорару, звільнення з роботи чи переведення на іншу або відмова оприлюднювати підготовлені ним матеріали) та інші подібні дії.

Необхідною ознакою таких дій для кваліфікації їх за ч. 2 ст. 171 КК є причинна зумовленість переслідування виконанням журналістом професійних обов'язків або його критикою фізичних (не обов'язково винного) чи юридичних осіб.